

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.

Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ

Յունիսի 6-ին, Հոգեգալութեան կիւրակէ օրը նշանակուած էր Հանգուցեալ Խրիմեան Մկրտիչ Կաթուղիկոսի մահարձանի բացումն և նոր Վեհարանի հիմնարկէքը:

Երեանից հրաւիրուած էին պ. Նահանգապետը, թեմական խորհրդի անդամները և այլ անձինք: Տփլիսից եկել էին պ. Ա. Յ. Մանթաշեանի կառավարիչը և Վեհարանի կառուցման ճարտարապետ պ. Պ. Զոհրաբեանը:

Ա. սրտարագից յետոյ, որ մատուցանում էր մագիստրոս Տ. Մեսրոպ եպիսկոպոսը, եկեղեցական թափօրը գլուխ ունենալով Վեհափառ Հայրապետին, գուրս եկաւ տաճարից և խմբուեց Հանգուցեալ Մկրտիչ Կաթուղիկոսի գերեզմանի շուրջ: Վեհ. Հայրապետը կանգնեց հովանաւ տակ, որի սիւները բռնել էին Երեանից եկած առաջուորդ չորս անձինք: Ահագին բազմութիւնը եկած Երեանից և շրջակայ գիւղերից Վաղարշապատի ժողովրդի հետ բռնել էին Մայր Տաճարի ընդարձակ բակը:

Կատարուեց սահմանուած հանգստեան պաշտօնը, որի ժամանակ հանգուցեալ Հայրապետի տապանաքարը ծածկուած էր ճօխ դիտարդով, վերան դրուած հայրապետական խոյր, աւետարան, խաչ և այլ եկեղեցական սպասներ:

Ինչպէս յայտնի է Հանգ. Մկրտիչ Կաթուղիկոսը թաղուեց Մայր տաճարի զանգակատան հարաւային կողմը: Հանգ. Ներսէս Ե. Կաթուղիկոսի գերեզմանի մօտ:

Տապանաքարը սպիտակ մարմար է, ու Սինոգի յանձնարարութեամբ Տփլիսի առաջնորդ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսը հանգ. Հայրապետի գերեզմանի համար սրտ-

քատել տալով ուղարկել էր: Տապանաքարը հաստատուած է կապոյտ կարծրաքար (գրանիտ) պատուանդանի վերայ և առուցիկ, շատ գեղեցիկ կերպով, դուրս են բերուած հայրապետական նշանակները, եղերազարդերը և տապանագիրը: Տապանագիրը, որ խմբագրել է ներկայ Վեհափառ Հայրապետը, հետեւեալն է.

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԿՐՏԻՉ Ա.

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Վ. Ա. Ն. Ե. Յ. Ի

ՆՈՒԱԳՈՂ ՎՇՏԻՅ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ ՀԱՅՈՑ

Ծ Ն Ե Ա. Լ

Ի 4-Ն ԱՊՐԵԼԻ 1820 ԱՄԻ

Վ. Ա. Խ ՃԱՆ Ե Ա. Լ

Ի 29-Ն ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1907 ԱՄԻ

Հանգստեան պաշտօնից յետոյ և կեղեցական թափօրը Պ. Նահանգապետի և խումն բազմութեան ուղեկցութեամբ դուրս եկաւ տաճարի բակից Տրդատայ դարազայով, ապա հրապարակից ուղղուեց դէպի նոր Վեհաքանի տեղը և կանգ առաւ կառուցանելի Վեհարանի գլխաւոր մուտքի մօտ: Վեհափառ Հայրապետը բարձրացաւ իւր համար պատրաստուած գահաւորակի վերայ և կանգնեց ամպհովանու տակ, հոգեւորականութիւնը աջ ու ձախ:

Հիմնարկութեան օրհնութիւնը կատարելուց յետոյ Վեհ. Հայրապետը, Պ. Նահանգապետը և եպիսկոպոսները իջան հիւքի մէջ: Առաջին քարը դրեց նորին Ս. Օծուութիւնը, երկրորդը՝ Պ. Նահանգապետը, ապա եպիսկոպոսներն ու Պ. Ա. Մանթաշեանի կառավարիչ պ. Շահու-

մեանը՝ մի մի քար: Հիմքի մէջ, ուր առաջին քարերը դրուեցին և շաղախով ամրացան, ղեռնեղուեց մի պղնձեայ տախտակ հետեւեալ մակագրութեամբ:

ՅԵՄԻ ՏԵԼՈՒՆ 1910 ԵՒ ՀԵՅՈՑ ՌՅՈՒԹ Ի ԵԼՄՍԵԼՆՆ ՅՈՒՆԻՄԻ ՅԵՒՈՒՐ ՀՐԵՇԷՓԵՈՒ ՏՕՆԻ ՀՈԳԵԳԷԼՍՏԵԼՆՆ Ի ԹԵԳԷԼՈՐՈՒԹԵԼՆ ՆԵԿՕՒԸ Բ. ԿԵՅՍԵՐ ՀԵՄԷՅՆ ՌՈՒՄԻՈՅ՝ Ի ՓՈԽԵՐՔԵՅՈՒԹԵԼՆ ԿՈՎԿԵՍՈՒ ԿՈՄՍ ԻԼԼԵՐԻՕՆ ԻՎԼԵՆՈՎԻՉ ՎՈՐՈՆՅՈՎ, ԴԵՇԿՈՎԻ ԵՒ Ի ՀԵՅՐԷՊԵՏՈՒԹԵԼՆ Տ. Տ. ՄԵՏԹԷՈՍ Բ. ԿԵԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԵՄԵՆԵՅՆ ՀԵՅՈՑ ՀԻՄՆ ԸՐԿԵԻ ՎԵՀԵՐԵՆԻՄ ԿԵԼԻԻՔ ԵՒ ԸՐԳԵԼՄԻՔ ՄԵԿԵԳՈՐԿ՝ ԲԵՐԵՐԸԻՆ ԸՂԷՔՍԵՆԴՐԻ Յ. ՄԵՆԹԵՇԵԼՆԵՆԻ:

Այս գործողութիւնից յետոյ վեհ. Հայրապետը, որ արդէն դուրս էր եկել հիմքից և իւր համար պատրաստուած գահաւորակի վերայ էր, բացատրեց Հայրապետանոցի նշանակութիւնը ազգի լրութեան վերաբերութեամբ: Օրհնեց թանկագին կեանքը Նորին Կայսերական Մեծութեան Նիկիոյ Բ. Կայսեր, որի հովանու տակ բոլոր հպատակները, ընդ որս և հայերը, խաղաղութեան մէջ անդորրութեամբ զբաղուում են իրանց առտնին և հասարակական գործերով, շէնանալով և շէնցնելով ուստական պետութեան մեծ հայրենիքը, Ռուսաստանը, քաղաքակրթական ամենատեսակ հաստատութիւններով, որոնցից մէկն էլ այս հայրապետանոցն է, որի հիմնարկութիւնն է կառարում:

Օրհնեց Նորին Կայսերական Մեծութեան կովկասեան փոխարքայ Գրաֆ Ի. Վ. Վորոնցով-Դաշկովի կեանքը, որ

իրրև իսկական ներկայացուցիչ Ամենողորմած Կայսեր՝ ուղորմածօրէն և հայրական խնամքով կառավարում է Կովկասի բազմազան և բազմալեզու ազգերը եղբայրական սիրով և համերաշխութեամբ:

Օրհնեց ներկայ գտնուող Պ. Նահանգապետին, որ իւր երկարամեայ պաշտօնավարութեամբ երևանում հանդիսացել է բոլոր լուս. ձեռնարկութիւնների քաջալերիչ:

Օրհնեց Պ. Ա. Մանթաշեանցին, որի առատ զոհաբերութեամբ շինուել են և շինուում են շատ եկեղեցական, հասարակական և դպրոցական շինութիւններ, օրինակ՝ Փարիզի հայ եկեղեցին, Ներսիսեան դպրոցի մեծածախ շէնքը, կառուցւում է այժմ Վեհարանը, նորոգուել է Տփլիսի վանքի եկեղեցին, նորոգուելու է Ս. Լճմիրաճնի Մայր տաճարը և ինչ նրա նպաստով ուսել և ուսանում են բազմաթիւ երիտասարդներ բարձր և միջնակարգ դպրոցներում:

Օրհնեց բոլոր հայ բարեգործներին և հայ ժողովրդին, որոնք նրանց անհատական և միահամուռ նուէրներով պահում պահպանում են բոլոր եկեղեցական, դպրոցական, բարեգործական և ընդհ. հասարակական հաստատութիւնները, եւ բարեմաղթելով հանգուցեալներին յաւիտենական յիշատակ իսկ կենդանիներին ու ներկայ հանդիսականներին երկար, անդորր ու առողջ կեանք՝ կնքեց իւր օրհնութիւններն ու բարեմաղթութիւններն «Պահպանիչով»:

Թափօրը վերադառնալով հիմնարկութեան տեղից՝ Վեհափառ Հայրապետին առաջնորդեց դէպի Վեհարան, և հիմնարկութեան հանգէսը վերջացու ճաշից, յետոյ ժամը 1¹/₂-ին:

Ժամը 2¹/₂ միաբանութեան սեղանատանը ճաշ տրուեց, որին մասնակցեցին Պ. Նահանգապետը, Սինօգի ծառայողները, Վաղարշապատի վարչական, դատաւարական և ղինւորական հաստատութիւնների գլխաւորները, Տրփլիսից եկած ճարտարապետն ու պ. Մանթաշեանի կառավարիչ պ. Շահումեանը, երևանից եկած հիւրերը, ձեմարանի ուսուցչական խումբը, և Վաղարշապատի հասարակութեան ներկայացուցիչները:

Վեհափառ Հայրապետն էլ պատուեց սեղանը իւր ներկայութեամբ:

Առաջին բաժակը Նորին Սրբութիւնը առաջարկեց Թագաւոր Կայսեր կենացը, բ. բաժակը պ. Նահանգապետը առաջարկեց Վեհ. Հայրապետի կենացը, Նորին Վեհափառութիւնը գ. բաժակը առաջարկեց Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասեան Փոխաւթայ Ի. Ի. Վ. րոնցով — Դաշկովի կենացը և գ. բաժակը աւուր հանգիսի պատճառ պ. Ա. Մանթաշեանի և հայ ազգի կենացը: Սինօգի աւագ անդամ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը առաջարկեց Պ. Նահանգապետի կենացը, իսկ պ. Նահանգապետը Գէորգ Սրբազանի կենաց, Առաջարկուեց և Ս. Էջմիածնի հաստատութեան բաժակ, որի ժամանակ երգուեց «Էջմիածինն ի հօրէ» շարականը:

Այնուհետև Վեհ. Հայրապետը մեկնեց սեղանատանից, և ճաշկերոյթը աւելի ընտանեկան բնոյթ ստացաւ:

Վեհափառն իմնաւորութեան առիթով Վեհ. Հայրապետը պ. Ա. Ի. Մանթաշեանին ուղղեց հետեւեալ օրհնութեան հետագիրը:

Փ Ա Ր Ի Զ

Ա. դ է Բ ա մ զ ր Մ ա ն ք ա շ ե ա ն ի ն.

Այսօր հանգիստաւորապէս օրհնեցինք նոր Վեհաբանի հիմքը նահանգապետի ներկայութեամբ: Օրհնում ենք և Ձեր թանկագին կեանքը ու Ձեր զաւակներին: 6 յունիսի 1910 թ. ա. Էջմիածին.

ՄԱՏԹԷՈՍ Բ. ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Պ. Մանթաշեանից պատասխան ստացուեց ըստ այսմ.

Է Զ Մ Ի Ա Ծ Ի Ն

Նորին Սրբութիւն Կաթողիկոսին.

Խորապէս զգացուած Ձեր հեռագրից, երկար և փա-

աւար կեանք եւ՝ մազթում՝ ի սրտէ Զերդ-Վեհափառութեան ի պայծաութիւն Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ 7 յունիսի 1910 թ. Փարիզ.

ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ

Այս յունիսի 14—20-ը հանգիստաւոր տօնական օրեր էին։ Տօնուեցին Ս. Հռիփսիմեանց, Ս. Գայիանեանց, Ս. Յովհաննու Կարապետի և Աթանաղինեայ եպիսկոպոսի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի վիրապից ելնելու և Ս. Էջմիածնի հիմնարկութեան յիշատակները, որոնք շատ թանկ են հայ մարդու համար, որովհետեւ մեր յիշողութեան մէջ վերստին արծարծում են ամբողջ Հայաստան աշխարհի քրիստոնէական լուսով լուսաւորուելու պատմութիւնը։

Մայր Աթոռոյս միաբանութիւնը ներկայ եղաւ ըստ սովորութեան Ս. Հռիփսիմեանց և Գայիանեանց վանքերում որանց տօնի նախատօնակին և ս. պատարագին։ Ս. Հռիփսիմեանց վանքում ս. պատարագին ներկայ էր և ազգիս Վեհափառ Հայրապետը։ Տօնի օրերը Ս. Կուսանայ վկայարաններում խմբում էին մեծ բաղմութեամբ ժողովուրդ և ուխտաւորներ մերձակայ տեղերից, և Տաճկաստանից։

Մեծ հանգիստաւորութեամբ կատարուեց և Ս. Էջմիածնի տօնը։ Երեկոյեանը Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափօրով եկաւ եկեղեցի։ Ս. պատարագից յետոյ տաճարում կատարուեց մազթանք խումն ժամաւորների ներկայութեամբ։

Բազմաթիւ ուխտաւորներ կային շրջակայ գիւղերից, Ֆրեանից և Տաճկաստանից։

Յունիսի մէջ այցելեցին Մայր Աթոռ և տեսան կարեւոր հաստատութիւններն ու հնութիւնները բարձրագոյն, միջնակարգ և ծխական դպրոցների բազմաթիւ ուսանողներ և ուսանողուհիներ իրանց ուսուցչապետների հետ և աշակերտ աշակերտուհիներ իրանց դաստիարակների հետ և արժանի հիւրընկալութիւն գտած լինելով հեռանալիս յայտնեցին շնորհակալութիւն։

Այս տարի Մայր Աթոռի ճեմարանի լսարանական դասընթացքը աւարտեցին Աբաջեան Բագրատ դարսեցի, Աբրահամեան Աբէլ դաշբուռունցի, (Սուրմալուի գաւառ), Աղաջանեան Արամ օշականցի, Ամատունի Եղուարդ Կ. Պօլսեցի, Գասպարեան Աշոտ թաւրիղեցի, Կիտուրեան Արսէն Հին-բայազէտցի, Մելիք Աղաջանեան Ալէքսան դարագաղցի (Ատրպատական), Յարութիւնեան Յակոբ խաւտուրեցի (Բագրևանդ), Տէր Մինասեան Վաղարշակ զփշաղցի (Աղէքսանդրօպօլի գաւառ), Տէր Ղուկասեան Սահակ շուշեցի, Տէր Ստեփանեան Սմբատ բայբուրդցի, ընդամենը 11 հոգի, որոնք և յունիսի 13-ին, կիւրակէ օրը ու պատարագից յետոյ ըստ սովորութեան հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարեցին ճեմարանի հիմնադիր երջանկայիշատակ Գէորգ Գ. Կաթուղիկոսի գերեզմանի վերայ և Վեհափառ Հայրապետին ներկայանալով՝ Նորին Սրբութեան օրհնութեան հետ ստացան իրանց մրցանակագրերն։

Յունիսի 17-ին գիշերը անյայտ չարագործներ հարաւային դրան մօտի լուսամուտի վանդակներէց անցնելով մտել էին Մայր Տաճարը և աւագ բեմի լուսամուտի վանդակի մի ձողը կտրելով՝ կամեցել էին մասանց խորանի միջով մտնել թանգարանը, երևի նպատակ ունենալով դահարեղէնները դողանալ, որովհետև ուրիշ ոչ մի բանի ձեռք չէին տուել։ Բարեբախտաբար չէին կարողացել մտնել թանգարան և պակասած ոչինչ չերեաց։ Ոստիկանութիւնն ու դատաստանական քննիչը տեղումը դիտեցին ամեն բան և օրինական արձանագրութիւն կազմեցին Ի ներկայութեան Սինօդի և վանական կառավարութեան անդամների, Հայրապետական դիւանապետի և լուսարարի։

Յունիսի 26-ին, շաբաթ օրը Վեհ. Հայրապետը ուղեւորուեց Տիֆլիս եկեղեցական գործերով։ Նորին Սրբութեան ուղեկցում են մագիստրոս Մեսրոպ Եպիսկոպոսը, դիւանապետ Բագրատ վարդապետը և գաւաղանակիր Մեսրոպ վարդապետը, Վեհափառ Հայրապետին մինչև

Էջմիածին կայարանը յուզարկեցին Սինոդի անդամներից Յուսիկ Արքեպիսկոպոսը, Բարգէն վարդապետը և Վանատ կան Կառավարութեան նախագահ Ներսէս վարդապետ Մէլիք-Թանգեան, միաբաններից՝ Խորէն և Արտակ վարդապետները որպէս հայրապետական գրոշ կրօնիկ:

Նորին Վեհափառութիւնը նախ քան մեկնելը յանուն Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսի, որպէս Սինոդի նախագահողի և որպէս իւր Տեղապահի յունիսի 24-ին թ. 1601 տուեց հետևեալ կոնդակը.

ՄԱՏՔԷՈՍ ԾԱՌԱՅ ՅԵՍՈՒՍԻ ԲԵԻՍՏԱՅՈՒ . . .

Ամենապատիւ Տեղապահի մերում Տ. Գէորգ Արքեպիսկոպոսի Սուրէնեան, հարազատի Մայր Աթոռոյս նուիրեմը ողջոյն հանդերձ հայրապետական օրհնութեամբ:

Հանդերձեալ գլով Տեառն յաջողութեամբ ի 26-րդում աւտր ամսեանս յունիսի այց ելանել հօտին մերում ի Տփլիս, յանձն առնեմք բարձու Սրբազնութեան Չերում արձակել զօրագիրս Սինոդի Սրբոյ Էջմիածնի ստորագրութեամբ Չերով իբրև նախագահող Ատենիս Ունել աչալուրջ հսկողութիւն առ բացակայութեամբ մերով ի վերայ գործառնութեանց ամենայն պաշտօնէից հաստատութեանց Մայր Աթոռոյս և առհասարակ ի վերայ անտեսական կառավարութեան Մեծի տանս, որոյ ղեկավարութիւն ըստ ամենայն մասանց ենթարկի վերին տեսչութեան և իրաւանց Ամենապատուութեան Չերոյ ցվերադարձ Մեր ի Մայր Աթոռս Ունել խիստ հսկողութիւն ի վերայ Մայր Տաճարի և առհասարակ ի վերայ կարգապահութեան և ճիշտ կատարման պարտուց մէն մի պաշտօնէի Մայր Աթոռոյս և կարգադրել ցուցանել զպատշաճ և զվայելուչ ընդունելութիւն մերազնեայ և օտարազգի պատուաւոր և կարևոր հիւրոց և ուխտաւորաց Մայր Աթոռոյս:

Լիալոյս եմք և միանգամայն աներկբայ, եթէ Ամենապատուութիւն Չեր բազմամեայ փորձառութեամբ իւրով և աչալուրջ հեռատեսութեամբն զուն գործեսցէ անխաթար և անսայթակ յառաջ վարել զամենայն գործս Մեծի

Տանս ի պայծառութիւն Մայր Աթոռոյն և ի մխիթարութիւն Զեր և Մեր:

Ողջ լերուք, պահպանեալ և զօրացեալ ի խնամս Հօրն Երկնաւորի և օրհնեալ յաւէտ ի Մէնջ, Ամէն:

ՄԱՏԹԷՈՍ Բ. ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՅԻ.

ՕՍՄ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎՈՒՄ ՀԱՅՈՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

(Բիւզանդիոն)

Տրթ. Ն. Տաղաւարեան էֆ. ըսելով թէ հին սէժիմին օրով իսկ Ազգ. հիւանդանոցի և Գալֆայեան օրբանոցի տնուած հացի և միսի պարէնը հիմա դադարեցուցուած է, առաջարկեց որ այս նպատակը վերահաստատուի: Տրթ. Բիւզա Թէմիիգ էֆ. ևս համամիտ գտնուելով առաջարկեց որ տարեկան 500,000 դրշ. ի վերոյիշեալ գումարը անկողինի թիւերուն համեմատութեամբ բաշխուի ոչ—Իսլամ հասարակութեանց հիւանդանոցներուն:

Վարդգէս էֆ. ձայնակից ըլլալով ըստ թէ շատ տարիներ չարչարուած ու տանջուած Հայ Ազգին վրայ արգահատելու ժամն եկած է այլևս նախարարը խոստացաւ անկողինի թիւին համեմատութեամբ բաշխում ընել և առաջարկեց ելեմտացոյցի այս մասին մէջ աւելցնել 162,400 դրշ. օրբանոցի մը շինութեան, մէկ միլիոն դրշ. աշխատանոցներու հաստատման և 2 միլիոն դրշ. հայոց հոկիզեալ եկեղեցիին ու վարժարանին նորոգութեան Ատանայի մէջ, անցեալ տարուան յաւէտ աւազելի ջարդերուն փնասները մեղմացրած ըլլալու համար: Ոչ որ գիտողութիւն ըրաւ այս առաջարկին, միայն Հօճա Վէհպի էֆ. քիչ մը քրթմնջեց, բայց Վարդգէս էֆ. պատասխանը տուաւ հարցնելով թէ ջարդուած ազգի մը համար քիչ մը դրամ յատկացուելուն ալ պիտի դժկամակի՞ն ի վերջոյ գումարը 4 միլիոն դրշ. ի հասնող այս վարկերուն ամբողջութիւնն